

זכור אהבת קדומים

'יונתי בחגוי הסלע' - במקום הקדמה

"אמר רבי ינאי: תפילין צריכים גוף נקי כאלישע בעל כנפיים... פעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו. והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק. ראהו קסדור אחד - רץ מפניו, ורץ אחריו. וכיון שהגיע אצלו, נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו: מה זה בידך? אמר לו: כנפי יונה. פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה. לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים. ומאי שנא כנפי יונה משאר עופות? - משום דאמתיל כנסת ישראל ליונה, שנאמר: 'כנפי יונה נחפה בכסף' וגו' מה יונה כנפיה מגינות עליה - אף ישראל מצות מגינות עליהן.

(בבלי מסכת שבת דף מט עמוד א)

ישראל מצוות מגינות עליהן - לסבתי ז"ל, שגדלה בכפר סטרמטירה שבמחוז מרמורש בטרנסילבניה, זה היה ברור ופשוט, כפי שמעיד הסיפור הבא, שהעסקתי מתוך שכתוב עדותה של סבתא מלכה ע"ה במסגרת מפעל העדות של 'יד-ושם' - 'זכור ימות עולם':

"... האחים שלי שכחו את התפילין.

הוציאו אותם בשתיים בלילה. כלומר, קודם הוציאו את האחים, אחר כך אותי, את אחי ואת הנשים.

אני ראיתי שהתפילין של אח שלי לא נמצאות איתו. אני לא יודעת איזה אומץ היה לי...

אני ידעתי איפה שהם נמצאים, בבית הספר. זה היה בית ספר לא יהודי. זה היה בית ספר גדול. הלכתי בשתיים בלילה. ואיך אני הלכתי, ואיך אני לא פחדתי - אני לא יודעת עד היום הזה...

נתתי את התפילין לבנימין, כך קראו לאחי, בנימין זאב. נתתי לו את התפילין וחזרתי הביתה, ולא מצאו אותי. אם היו פוגשים אותי, זה היה מוות על המקום. אני לא יודעת איזה כוח היה לי, איזה ביטחון היה לי שרצתי עם התפילין לאחי... כי הייתי מבית כזה, שזה היה הנשק שלנו - התפילין והקדושה!"

אכן, התפילין הם הנשק שלנו, כפי שמבואר בתלמוד הבבלי במסכת ברכות (ו, א): 'ובזרוע עזו - אלו תפילין', שנאמר: 'ה' עז לעמו יתן'. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל? - דכתיב: 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש.

ואכן, סבתא היתה מבית שכזה, כפי שסיפרה לנו פעמים רבות על סבא אשר שמעיה אלתר הי"ד. וכך נרשמו הדברים בהמשך עדותה:

"כשהיינו ברכבות, אמרו לנו לא לקחת איתנו שום דבר. שאנחנו הולכים לשנות קפה, להתרחץ, ולהשאיר הכל בתוך הרכבת, בקרונות.

סבא שלי אמר: 'אני אסדר אותם! אני את הטלית והתפילין לא אשאיר כאן', והוא לבש אותם.

הוא לבש את הטלית והתפילין. ככה הוא עבר את השורה של מנגלה, וכך הוא הלך לקרמטוריום..."

סיפור זה הותיר רושם לא רק על סבתא ז"ל, אלא בעצם על כולנו, רושם לדורות. זאת, משום שסבתא ידעה גם כיצד להעביר את התוכן המיוחד הזה של מצוות התפילין ומסירות הנפש הלאה בצורה שלימה ונכונה. סבתא ידעה להעביר בסיפור הזה את המסר של סבא אלתר באופן מדויק - סבתא העבירה את המסר שתפילין זה שמחה של יראת שמים, בדיוק כפי שלמדנו בתלמוד במסכת ברכות (ל, ב): מאי 'וגילו ברעדה'? אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה: במקום גילה שם תהא רעדה.

אביי הוה יתיב קמיה דרבה, חזייה דהוה קא בדח טובא, אמר: 'וגילו ברעדה' כתיב! - אמר ליה: אנא תפילין מנחנא.

רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא, חזייה דהוה קא בדח טובא, אמר ליה, 'בכל עצב יהיה מותר', כתיב! - אמר ליה: אנא תפילין מנחנא.

פירש רש"י: תפילין מנחנא - 'והם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי'. וסבתא גם העבירה את המסר הזה לדורות - שתפילין זה ניצחון, שסבא זצ"ל ניצח, והתפילין שאנחנו ממשיכים להניח זה באמת הניצחון שלנו. כך אמר אחי הבכור, צביקה ספיר, בהספדו בלוויית סבתא ז"ל ביום כ"ח תשרי ה'תש"פ:

במדרש המובא בילקוט שמעוני, (תהלים רמז תרכג), נאמר:
"כתוב אחד אומר עבדו את ה' ביראה, וכתוב אחד אומר עבדו את ה' בשמחה, מהו כן? אלא בשעה שאדם עומד בתפלה היא שמח שעובד לא-לוה שאין כמותו בעולם, ואל תהי נוהג בקלות ראש לפניו, אלא ביראה".

סבתא היתה שרה לנו כשהיינו קטנים "עבדו את השם בשמחה". כשהיא היתה שרה את זה - היה בזה גם המסר של יראת שמים!

סבתא היתה מספרת שכשהגיעה עם הסבא שלה וכל המשפחה לאושוויץ, לא הרשו להם לקחת דבר מהקרן. הסבא אמר שהוא "יסדר" אותם. הוא לבש את הטלית והתפילין וכך יצא לדרכו האחרונה.

סבתא מלכה הגיבורה שלנו, גם היא "סידרה" אותם.

היא לקחה איתה שק מלא אוצר של אהבה ויראת שמים. אותו היא נשאה בכל ימי הצלמוות עד שהגיעה לארץ ישראל, ובמשך כל השנים חילקה לכל הילדים, הנכדים והנינים.

עכשיו היא מגיעה לעולם האמת, והסבא, אלתר אשר שמעיה הי"ד, האבא צבי הרש ז"ל, האמא חיה גיצה הי"ד, והאחים שמואל ובנימין הי"ד, והאחות גולדי ז"ל - גאים במלכה שיינדל הגיבורה שלהם.

"עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון".

'עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם' (משלי יז, ו).

מפרש רש"י: 'עטרת זקנים' - כשרואים בני בניהם הולכין בדרך טובה.

'ותפארת בנים אבותם' - כשאבותיהם צדיקים היא תפארת הבנים.

אצלינו במשפחה מקובל, שהסבא והסבתא רוכשים את התפילין עבור הנכדים. כפי שאמרה סבתא ז"ל, "אנחנו באים מבית כזה שהטלית והתפילין - זה הנשק שלנו". זה האוצר של יראת שמים שעובר מדור לדור.

המאמרים שלהלן הם סיכומי סוגיות על בסיס שיעורים בהלכות תפילין שלמדנו בשיעור שבועי בישיבת קדומים במהלך שנת ה'תש"פ. הסוגיות נלמדו, בהמשך להלכות ציצית שלמדנו בשנה הקודמת, על סדר השו"ע או"ח (סימנים כה-מד). את חלקן זכינו לברר ולסכם בכתב, וחשבנו להדפיס אותן לתועלת הלימוד והחזרה. יש להודות שבעקבות אילוצי הזמן והעובדה שבלמוד הישיבתי אנו מתמקדים במסכת הנלמדת, איכות הסיכומים אינה אחידה, וברובם ככולם לא נוכל לטעון שמיצינו את הסוגיא לכל צדדיה וחילוקיה. עם זאת, הרגשתי היא שיכולה להיות תועלת רבה בעצם סידור הדברים שנלמדו, אם כבסיס לגישה לנושאים ולסוגיות למבקש ללמדם בתחילה, וכש"כ למבקש לחזור על תלמודו ולקצור את פירותיו. לאור זאת, למרות שלא היו עיתותי בידי לעבור על הסוגיות בעיון שנית, אני מבקש לפרסם את הדברים, מתוך תקווה לקבל הערות והארות, וכן מתוך מחוייבות לשוב ולעיין בסוגיות, לחזור וללמדן שוב בחבורה בעתיד, ולהשלים את סוגיות עשיית התפילין החמורות שבסי' לב, שלא הוכנסו בקובץ.

קובץ זה נדפס לקראת חג החנוכה תשפ"ב, לרגל הכנסו בעול מצוות של בנו יוסף נ"י, הקרוי על שם סבא יוסף אריה כהנא ז"ל. סבא ז"ל, שהיה אוד מוצל מאש שואת יהודי אירופה, שריד כמעט יחיד למשפחתו הענפה, זכה לעלות לארץ ולהשתתף בבנייה ולהילחם במלחמות תקומת ישראל בארצו.

"ועוד בה עשריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה" [ישעיהו ו, יג].

כתב בעל הטורים בפירושו לפרשת העקידה (בראשית כב, יז):

ג' פעמים כתיב זרעך בפרשה כנגד ג' פעמים זרע שנקראו ישראל. 'כי הם זרע ברך ה' (ישעיה סא, ט) בגימטריא "זרע אברהם", וכתוב (להלן כד, א) 'זה' ברך את אברהם בכל'. 'זרע קדש מצבתה' (ישעיה ו, יג) כנגד יצחק שקדש שמו של הקדוש ברוך הוא. 'כלה זרע אמת' (ירמיה ב, כא) כנגד יעקב שהיתה מטתו שלימה (ויק"ר לו, ד) והיינו דכתיב (מיכה ז, כ) 'תתן אמת ליעקב'.

במלחמת השחרור לחם סבא בשורות גדוד 33 של חטיבת אלכסנדרוני. סבא שירת בפלוגה ג', הפלוגה הדתית, שיש שכינו אותה 'פלוגת האלוקים'. בליל נר שני של חנוכה תש"ט, במסגרת מבצע 'חיסול', השתתף סבא יחד עם פלוגתו בהתקפה על הכפר עיראק אל-מנשיה שבכיס פאלוג'ה. תכנית הקרב לא התנהלה כמתוכנן, וחלק מן הכוחות לא עמדו במשימתם. לאחר הלחימה לכיבוש הכפר, כאשר התמקמה הפלוגה בחצר למרגלות התל עליו היו אמורים להעפיל ולכבוש, תגבורת מצרית, שהצליחה לחדור אל הכפר, כיתרה את הפלוגה הנצורה בחצר והנחיתה עליה אש תופת. סבא סיפר שבשעת ההתקפה נשקו שלו, ושל רבים מחבריו, היה מפורק לצורך ניקיון, לאחר לחימת הלילה. סבא הבין שאין לו אפשרות להגן על

עצמו, וטיפס לראשו של מבנה גבוה שהיה בסמוך. משם קפץ אל סבך שיחי סברס שהיו למרגלות המבנה, ובחסות קפל קרקע של הנחל הסמוך הצליח להימלט חזרה לשטחים שבשליטת כוחותינו. שאר חבריו לפלוגה ולגדוד שנותרו בכפר, פ"ז במספר, נהרגו כולם ע"י המצרים, ונקברו על ידם בקבר אחים, שמקומו מצויין היום באנדרטה בתוך איזור התעשייה של העיר קריית גת, סמוך למפעל 'איסכורית'.

מעט פחות משנה לאחר לילה זה, בתאריך ז' בכסלו תש"י, נולדה אמי, שנקראה על שם סבתה חיה גיצה (=טובה) בת ר' אשר שמעיה אלטר הוס הי"ד. כעבור עשרים ושלוש שנים בדיוק מאותו לילה, בליל נר שני של חנוכה תשל"ב, נישאה אמי, והקימה את הבית שבו נולדנו אני, אחי ואחותי. כמעט עשרים וארבע שנים חלפו, ובר"ח כסלו ה'תשל"ג נולד אחי הבכור, שנקרא על שם סבא צבי הרש הוס ז"ל, שנפטר בביתו חודשים ספורים לפני שנלקחה משפחתו, בטרם הספיקו להציב מצבה על קברו. ששים שנה ושלושה ימים מאז, וביום כ"ט כסלו תשס"ט נולד בני, יוסף נ"י, הנכנס בימים אלה למצוות.

אנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו עד סוף כל הדורות - הננו המצבה החיה לזכרם של אבותינו הקדושים.

סיפור הקרב של אותו לילה תועד במסגרת חטיבת אלכסנדרוני באופן מדוייק יותר או פחות, אך סיפורה המיוחד של הפלוגה מעט נדחק לקרן זוית. בשנים האחרונות, בזכותה של אביטל רייכנר, יוצרת הסרט 'פלוגת האלוקים', סיפורה של הפלוגה מסופר וניתנת תשומת לב לזכרם של נופלי הפלוגה, שנפלו על קידוש השם. שוקמה האנדרטה במקום קבר האחים, נערך טקס שנתי לזכרם, ותנועת בני עקיבא אף מקיימת מסע לשבט הבוגר בעקבות מורשתם.

סבא ז"ל מיעט לספר את סיפורו, ולא נמצא לו שום תיעוד בכל המקורות שמצאתי שעוסקים בסיפור הקרב. אולם, סבא ז"ל חי, וממילא סיפורו חי יותר משתוכל אי פעם להחיות את הסיפור כל מילה כתובה. בעיני רוחי עודני רואה את דמותו כשהוא יושב בקצה השלחן הקטן שבמטבח ביתו, ומספר לי כיצד חווה את אותה מתקפה, את נשקו המפורק, את ההפתעה, הטיפוס והקפיצה, ודקירות הקוצים שהמשיכו ללוות אותו דרך התעלה עד בית ההבראה הצבאי, ועד שחזר אל ביתו, אל סבתא מלכה ז"ל, לחיפה. סבא ז"ל חי, וכולנו חיים בזכותו.

בסופו של הקובץ צירפתי מחשבות בנושא מצוות קידוש השם ששיתפתי בשיעורים בתקופת ימי הזיכרון של חודש אייר ה'תשפ"א. קידוש השם ליווה את כל פ"ה שנותיו של סבא מלידתו ביזאת חנוכה' ה'תרפ"א ועד פטירתו אור לדי' בניסן תשס"ו, ראשון לסדר 'זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה...'. הוריו, אחיו וחבריו קידשו שם שמים במותם. סבא ז"ל, בכל פרק ופרק של ימי שנותיו, קידש שם שמים בחייו. "עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם" - "וְאֶנִּי זֹאת בְּרִיתִי אֹתָם אָמַר ה' רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְדַבְּרִי אֲשֶׁר-שְׁמֹתִי בְּפִיךָ לֹא-יִמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זָרַע וּמִפִּי זָרַע וְזָרַע אָמַר ה' מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם". [ישעיהו נט, כא]

יהי רצון שנלך אנחנו וצאצאינו בדרך ישרה שבה נהיה עטרת לאבותינו הקדושים, ונהיה ראויים להתפאר בהם, ונתחזק בקיום מצוות תפילין כהלכה למען תהיה תורת ה' בפינו, ונזכה שתמיד יהיה תלמודנו תלמוד גדול המביא לידי מעשה, ויתקדש שם שמים על ידנו בכל דרכינו.

ברוך ספיר. ישיבת קדומים. כסלו ה'תשפ"ב.